

- [3] Chlup, O.: Reforma pedagogické prípravy kandidátů profesury na střední škole. In: *Nové školy 1927*.
- [4] Kasíková, H.: Humanistické tendence v učitelském vzdělání. In: *Sborník Humanizace vzdělání*. Praha 1991.
- [5] Placht, O. — Havelka, F.: *Předpisy pro vysoké školy republiky Československé*. Praha 1932. Příhoda, V.: *Vědecká příprava učitelstva*. Praha 1937.
- [6] *Sbírka zákonů ČSSR 1966*, částka 7, s. 61–73.
- [7] Spěváček, V.: *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha 1978.
- [8] Veselá, Z.: *Vývoj českého školství a učitelského vzdělání*. Brno 1992.
- [9] *Věstník MŠaNO*, 1926.
- [10] Vorlíček, Ch.: *Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy ve vývoji učitelského vzdělání v Československu*. Praha 1991.
- [11] *Výsledky ankety MŠaNO z roku 1919 o reformě střední školy*. Praha 1920.
- [12] *Zkušební řád pro učitelství na středních školách (i dívčích lyceích) Říšského zákonníku ze dne 23. června 1911*. Praha 1911.

Návrhy na vzdelávanie učiteľov národných škôl v prvej Československej republike

Soňa Kompoltová

Vývoj učiteľského vzdelávania spolu s vývojom myšlienky ich vysokoškolského vzdelávania prebiehal v niekoľkých etapách.¹ Rok 1918 je výrazným historickým medzníkom. Hľadajú sa zákonné cesty vysokoškolského vzdelávania učiteľov všetkých stupňov škôl.

Ešte v roku vzniku Československej republiky návrhy agrárnych poslancov Smrtku, Udržala a Sonntaga, podané v novembri 1918 Národnému zhromaždeniu, obsahovali aj požiadavku, aby Ministerstvo školstva a národnej osvety urobilo prípravy k vysokoškolskému vzdelávaniu učiteľov.² Podľa Úlehlovho návrhu z decembra 1918 sa mali učitelia vzdelávať na dvojročných pedagogických fakultách zriadených pri vysokých školách.³

Zvláštnu pozornosť si zasluhuje Návrh rámcového zákona o zriadení školských fakúlt a študijného a skúšobného poriadku pre učiteľstvo na školách národných. Vypracoval ho šesťčlenný kolektív — Fr. Čálek, B. Kádner, J. Kepřta, O. Pacák, F. A. Soukup a J. Velický — s názvom Univerzitné vzdelanie učiteľské. Úvod návrhu napísal J. Kepřta. Zhodnotil predchádzajúce snahy o reformu vzdelania učiteľov národných škôl. Zdôraznil význam dôkladného všeobecného vzdelania na jednotnej strednej škole a po jej absolvovaní možnosť profesionálneho vzdelania učiteľa. „Kandidáti učiteľstva na školách národných (obecných a meštianskych) vzdelávajú sa na školských, prípadne na iných fakultách, zriadených pri univerzitách.“⁴

Pričlenenie nových (školských) fakúlt k univerzitám sa zdalo autorom návrhu najvhodnejším riešením, pretože univerzity boli strediskom vedeckého bádania a kultúrnych snáh. Podľa návrhu sa mali pri univerzitách v Prahe, v Brne a v Bratislave zriadiť školské fakulty a keby bolo potrebné, mali sa zriadiť fakulty aj v iných veľkých mestách. Pre praktické vzdelanie kandidátov učiteľstva národných škôl sa mali zriadiť pri školských fakultách cvičné školy, ktoré mali byť zároveň pokusnými vedeckými ústavmi pre štúdium nových metód a pedagogických teórií. Navrhnuté osemsemestrové univerzitné vzdelanie pre učiteľov národných škôl bolo maximálnym programom, po vojne nerealizovateľným. Autori preto navrhli aj minimálny program, podľa ktorého by učitelia národných škôl študovali na školských fakultách dva roky.

Slovenské učiteľstvo už 3.septembra 1919 podalo Ministerstvu školstva a národnej osvety v Prahe „Memorandum“, v ktorom žiadalo akademické vzdelanie pre učiteľov na celej čiare.⁵ O aktuálnosti požiadavky vysokoškolského vzdelávania učiteľov svedčia viaceré príspevky uverejňované v slovenských časopisoch. Niektoré informovali o jednotlivých návrhoch v Čechách⁶ iné zasa vyjadrovali požiadavky slovenského učiteľstva.⁷

V oslobodenom štáte sa učitelia snažili rozvinúť a formulovať svoj program. Stalo sa tak na zjazde československého učiteľstva a priateľov školstva v Prahe v dňoch 1.–3.júla 1920.⁸ Mal to byť všeučiteľský zjazd s účasťou učiteľov všetkých národností Československa. Nakoľko boli v tomto období národnostné pomery nevyjasnené, na zjazd sa dostavili okrem českých a slovenských učiteľov len ukrajinskí učitelia a dvaja zástupcovia Zväzu nemeckých sociálnodemokratických učiteľov. Učitelia si sami zostavili program zjazdu a sami ho riadili. V tomto období postupne rástol vplyv a význam učiteľstva ako početnej zložky inteligencie. Dôkazom toho je účasť významných osôb a zástupcov úradných a politických kruhov.⁹ Protektorom zjazdu bol prezident republiky T. G. Masaryk.

Program prvého zjazdu československého učiteľstva bol rozsiahly. Jednalo sa v ňom o organizácii školstva, o úprave učiteľského vzdelávania, o školskej administratíve, o niektorých právnych školských otázkach, o sociálnej starostlivosti o mládež a pod. Otázka novej organizácie učiteľského vzdelania bola už dávno pred zjazdom jednou z naliehavých úloh. Na zjazde predniesol J.Keprta podstatné časti rámcového návrhu zákona o zriadení školských fakúlt.¹⁰ V prijatej rezolúcii prítomní učitelia žiadali, aby učitelia národných škôl nadobúdali všeobecné vzdelanie na stredných školách a odborné vzdelanie na školských (pedagogických) fakultách pri univerzitách. Len v prípade nevyhnutnosti sa môžu zriadiť v niektorých veľkých mestách samostatné školské fakulty. Školské fakulty mali byť podľa rezolúcie úplne

rovnoprávne s ostatnými univerzitnými fakultami a mali pre ne platiť všetky zákony a nariadenia ako pre ostatné fakulty.

V jednotlivých referátoch k problematike vzdelávania učiteľov sa referujúci venovali čiastkovým problémom — kritika učiteľských ústavov, organizovanie cvičných škôl, ktoré mali byť zriaďované pri vysokých školách pedagogických, otázky prestupov absolventov učiteľských ústavov na univerzitné fakulty a pod.

Nepriaznivá situácia na slovenských školách, ako bola hodnotená aj na zjazde,¹¹ prispela k ostrej názorovej diferenciacii medzi slovenským učiteľstvom. Na Slovensku boli koncom roku 1919 dve učiteľské organizácie: Ústredný spolok učiteľov na Slovensku a Zemský učiteľský spolok na Slovensku (ZÚS). Najprv sa zdalo, že postupnou spoluprácou príde k zjednoteniu spolkov a vytvoreniu jedného ústredného spolku, ale základný a neprekonateľný rozpor v názoroch na funkciu a poslanie školy a učiteľstva spôsobil definitívny rozkol.¹¹ ZÚS vydával dvojtýždenník Slovenský učiteľ, v ktorom bolo uverejnených veľa hodnotných článkov a nechýbali ani návrhy na vyššie vzdelávanie učiteľov.¹³ Karol Bielek uverejnil vlastný návrh, podľa ktorého sa mali učители vzdelávať na koedukačných učiteľských ústavoch, ktoré mali byť zložené zo štyroch ročníkov prípravnej školy, preparandie a z dvoch ročníkov pedagogickej akadémie. Preparandia mala byť zakončená maturitou, ktorá mala poskytovať všetky výhody maturit ostatných stredných škôl (možnosť navštevovať aj univerzitu, ale v prvom rade oprávnený vstup na pedagogickú akadémiu). Karol Bielek vyzval slovenské učiteľstvo a učiteľské spolky, aby sa k návrhu vyjadrili, aby mohol byť vypracovaný spoločný návrh, ktorý by predostrel ministerstvu školstva.

Vypracovanie spoločného programu v tomto období nebolo možné. Príčinou boli už spomínané rozpory medzi spolkami. Nespokojní učители sa rozhodli založiť si novú učiteľskú organizáciu — Slovenskú obec učiteľskú (SOU). Program SOU mal národnobuditeľský charakter a bola v ňom obsiahnutá aj požiadavka na vysokoškolské vzdelávanie učiteľov na vysokých školách pedagogických. Rovnaký cieľ ako SOU mal aj Ústredný spolok pokrokového učiteľstva na Slovensku, preto aj Československá obec učiteľská naliehala, aby sa tieto spolky zjednotili. Delegáti oboch organizácií sa rozhodli založiť Zväz slovenského učiteľstva.¹⁴ Program ZSU pokračoval v programe predchádzajúcich spolkov, aktuálnou zostávala aj otázka vzdelávania učiteľov. Na III.valnom zhromaždení zastupiteľstva ZSU vo Zvolene v prijatej rezolúcii delegáti „trvajú na vysokoškolskom vzdelaní učiteľstva“.¹⁵

Keďže sa neriešila otázka vzdelávania učiteľov zákonom, siahli učители k svojpomocnému riešeniu. Výsledkom bolo založenie Škol vysokých študií pedagogických v Prahe a v Brne,¹⁶ ako súkromných inštitúcií, kde si učители

mohli doplniť svoje pedagogické i odborné vzdelanie. Školy vysokých štúdií pedagogických sa stali centrom vzdelávacích snáh učiteľstva a ich výsledky boli vysoko hodnotené mnohými pedagógmi.¹⁷ Tieto súkromné ústavy vysokoškolskej úrovne sa mali stať základom viackrát navrhovaných dvojročných vysokých škôl pedagogických pričlenených k univerzite a určených pre vzdelávanie všetkých učiteľov. Snahy zostávali snahami pre mnohé prekážky, z ktorých najväčšia bola stála platnosť zastaralých ustanovení školského zákona z roku 1869 o vzdelávaní učiteľov.

Naliehavú otázku zvýšenia úrovne prípravného vzdelania učiteľov čiastočne riešila prvá štátna pedagogická akadémia, ktorá bola zriadená v roku 1930 v Bratislave. Vznikla z podnetu Slovenskej pedagogickej spoločnosti. Do pedagogickej akadémie boli prijímaní len absolventi stredných škôl po dosiahnutí osemnásteho roku a s dobrým prospechom, zvlášť vo vyučovanom jazyku, vlastive, prírodných vedách, matematike, ktorí boli telesne spôsobilí a hudobne nadaní. Na konci školského roku robili poslucháči skúšku učiteľskej dospelosti.¹⁸ Organizačný štatút akadémie bol v podstate vybudovaný na podklade štatútu pedagogických akademií podľa návrhu zákona profesora Bydžovského. Po priaznivých skúsenostiach s Pedagogickou akadémiou v Bratislave boli zriadené štátne pedagogické akadémie v Brne a v Prahe.¹⁹ Zo skúseností prvých rokov existencie pedagogických akademií vyplynulo, že poskytovali budúcim učiteľom prípravné vzdelanie vyššie ako učiteľské ústavy. Tvorili prechodný článok medzi strednou a vysokou školou, boli predzvesťou vysokoškolského vzdelávania učiteľov.²⁰

Učitelia pokračovali vo svojich snahách o nápravu, pokúsili sa znova o zaktualnenie otázky učiteľského vzdelávania. Vyvrcholením teoretických snáh v oblasti vzdelávania učiteľov boli koncepcie dvoch vedúcich postáv českej pedagogiky: štúdia Otakara Chlupa — Vysokoškolské vzdelání učitelstva²¹ a odpoveď Václava Příhodu — Vědecká příprava učitelstva. Tieto koncepcie sú vyjadrením dvoch orientácií v našej pedagogike (zdôrazňovanie vecného vzdelania a zdôrazňovanie pedagogických disciplín). Obe presahovali rámec škôl vysokých štúdií pedagogických a súkromných i štátnych pedagogických akademií. V období, v ktorom vznikli, nebolo možné dať jednoznačnú odpoveď na otázku, ktorá koncepcia je vedecky oprávnenejšia.

Na Slovensku v čase trvania prvej Československej republiky bola často proklamovaná požiadavka vyššieho vzdelávania učiteľov národných škôl, ale jediným dôkladne prepracovaným návrhom bol Návrh na vysokoškolské vzdelávanie učiteľského a profesorského dorastu, ktorého autorom bol Juraj Čečetka. Autor v ňom zdôraznil potrebu zosústavnenia vysokoškolského štúdia, v ktorom sa malo vyhovieť požiadavkám všeobecného i odborného vzdelania učiteľstva všetkých kategórií.²² K diskusii k tomuto návrhu prišlo

len niekoľko príspevkov.²³ Neveľký ohlas na diskusiu možno vysvetliť hlavne zostrujúcou sa politickou situáciou v Európe a samozrejme v Československu.

Z dlhoročného zápasu o vysokoškolské vzdelávanie učiteľov národných škôl vidno, ako sa nedoceňoval vzdelávací a spoločenský význam národných škôl, čo sa premietalo aj do požiadaviek na vzdelanie učiteľov týchto škôl. Preto sa pod rozličnými zámienkami odkladalo riešenie tejto otázky a počas existencie prvej Československej republiky zostala nedoriešená.²⁴ Otázka vysokoškolského vzdelávania učiteľov tvorí jeden z najvýznamnejších úsekov dejín učiteľstva na území našej republiky. Tvorí aj súčasť našich spoločných kultúrnych dejín.

Poznámky:

1. Jedným z najprepracovanejších pokusov o uvedenú problematiku je štúdia Kovaříčka, V.: Periodizace snah o vyšší vzdělání učitelů základních škol na našem území. Sborník prací PF UP v Olomouci. Praha, SPN 1970.
2. Návrh zákona o vzdělání učitelstva škol národních. Praha, Státní nakladatelství (bez udania roku).
3. Úlehla, J.: Osnova zákona o národním školství. Dílna lidskosti. 1913, roč. 1.
4. Universitní vzdělání učitelké. Praha 1919, str. 9.
5. Ježo, M.: Univerzitné vzdelanie učiteľstva. Vestník pokrokového učiteľstva na Slovensku. 1921, č.6, str. 53.
6. Molnár, J.: Kádnerov návrh reformy učiteľského vzdelania. Slovenská škola, 1920, č. 2, str.18.
7. Hollý, A.: O akademickom vzdelaní učiteľstva. Vestník učiteľstva na Slovensku. 1920, č. 1-2, str.3.
8. Onedlho po zjazde vyšiel protokol zjazdu. První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti. Redigovali Fr. Čálek a B. Kádner. Praha 1921.
9. Zjazdu sa zúčastnili okrem iných aj predseda vlády Vl. Tusar, minister školstva a národnej osvety G. Habrman, štátny tajomník MŠaNO Fr. Drtina.
10. Kepřta, J.: O reformě učitelkého vzdělání. První sjezd čl. učitelstva. Praha 1921, str. 170-174. Rozobral aj návrh Ot. Kádnera prednesený na pracovnom zjazde pedagogickom 4. júla 1919. V podstate sa oba návrhy veľmi nelíšia.
11. Ježo, M.: Slovenská škola aká je a aká by mala v budúcnosti byť. Štorch E.: Postátnění církevního školství na Slovensku. První sjezd čl. učitelství. Praha 1921. str. 100-120.
12. Petřtyl, A.: Príspevok k dejinám slovenských učiteľských organizácií v r. 1918-1938. Slavín. Historická ročenka V., 1972, str. 23-62.
13. Valocký, G.: Akademické vzdelanie. Slovenský učiteľ. 1921, č. 5-6. Bielek, K.: Akademické vzdelanie učiteľstva. Slovenský učiteľ. 1922, č. 14-18.
14. Program SOU, Slovenská politika, 5. 2. 1922, č. 29.
15. Národná škola slovenská. 1925, č. 4, str. 182-3.

16. Vznik Školy vysokých studií pedagogických v Praze sa datuje 29. apríla 1921, kedy predniesol Ot. Chlup po dohode s Ot. Kádnerom na schôdzi vysokoškolskej sekcie Čsl. obce učitel'skej plány vysokej školy. Označenie Škola vysokých studií pedagogických (ŠVSP) namiesto Vysoká škola pedagogická navrhol Ot. Chlup. ŠVSP obchádzala rakúsky zákon o vysokých školách. Zriadenie Vysokiej školy pedagogickej by predpokladalo nový zákon o vysokoškolskom vzdelávaní učiteľov. Reakčné snahy parlamentu boli proti schváleniu zákona o vysokoškolskom vzdelávaní učiteľov. Chlup, O.: Pedagogické stati. Praha 1955, str.113.
17. Popelová-Otáhalová, J.: Význam pedagogických fakult. Brno 1948, str.3. Fischer, J. L.: Kultura a regionalismus. Kdyně, 1930.
18. Věstník pedagogický. Praha, 1930, str. 254.
19. V roku 1934 bola zriadená aj nemecká pedagogická akadémia v Prahe. Keprta, J.: Pedagogické akademie. Věstník pedagogický. 1937, č. 7, str. 246.
20. Věstník pedagogický. Praha, 1935, str. 306.
21. Chlup, O.: Vysokoškolské vzdělání učitelstva. Praha 1937. Příhoda, V.: Vědecká příprava učitelstva. Praha 1937.
22. Čečetka, J.: Vysokoškolské vzdělávání nášho učitelstva a profesorského dorastu. Pedagogický zborník, 1937, str. 258.
23. Čečetka, J.: Vysokoškolské vzdělávání učitelov a profesorov. (Diskusia). Pedagogický zborník, 1938, č. 3, str. 130.
24. Situáciu školskej politiky po prvých dvoch desaťročiach trvania ČSR charakterizoval V. Příhoda: „Jubileum štátne ukáže veľkú slabinu našej kultúrnej politiky, ktorá žije zo dňa na deň. Národné zhromaždenie vydalo len tri dôležité školské zákony...“ Táto bilancia odhaľuje základnú slabosť školskej politiky, akú nikto z nás, ktorí sme víтали 28. október 1918 nepredpokladal. Příhoda, V.: Vědecká příprava učitelstva. Praha, 1937, str.93.

Rozvíjení tvořivosti budoucích učitelů v oblasti vědeckovýzkumné práce

Drahomíra Holoušová — Alena Nelešová

Pro výchovu k tvořivosti studentů na vysoké škole má nezastupitelné místo teoretická výuka. Vedení studentů k teoretickému myšlení tvoří předpoklad pro tvůrčí, originální řešení, neboť je učí vnikat do podstaty jevů, využívat abstrakce a zobecnění. Vysoká škola by měla dát svým absolventům nejen schopnost, ale i touhu tvořivě pracovat. Důležité proto je, aby každá disciplína vyučovaná na vysoké škole byla koncipována s ohledem na rozvíjení schopnosti studentů samostatně poznávat, rozvíjet, tvořit.

Kromě poznatků by si studenti měli již během výuky na vysoké škole osvojit ucelený pracovní systém, měli by vědět, jak poznatky co neefektiv-